

PAWEŁ SMOLEŃ
Lublin

ŁĄCZNE OPODATKOWANIE MAŁŻONKÓW*

I. WPROWADZENIE

1. Podstawową funkcją, jaką spełniają daniny publiczne, jest funkcja fiskalna. Podatki, będąc źródłem dochodów budżetów państwa i gmin, umożliwiają pokrycie większości wydatków publicznych. Jest więc w pełni zrozumiałe, iż zachodzące w ostatnich latach zmiany w polskim systemie podatkowym mają na celu przede wszystkim zwiększenie wpływów budżetowych. Jednocześnie w toku dokonywanych nowelizacji dokłada się wszelkich starań, aby dostosować obowiązujące przepisy podatkowe do wymogów stawianych Polsce przez różnorodne stowarzyszenia i organizacje międzynarodowe. Często jednak zapomina się, że wszelkie te zmiany, niewątpliwie konieczne z punktu widzenia celów, jakie wytyczył sobie nasz kraj, wywierają niejednokrotnie niekorzystny wpływ na polskie rodziny. Pojawia się więc problem wypracowania pewnej równowagi pomiędzy funkcją fiskalną i pozafiskalnymi funkcjami podatku. Podatek bowiem wpływa bezpośrednio na obniżenie poziomu życia każdej rodziny. Z tego też względu w trakcie prac legislacyjnych nie można pomijać warunków rodzinnych podatnika i związanej z tym jego zdolności płatniczej. Należy tworzyć taki system daninowy, który zawiera pewne elementy pozwalające uwzględnić całokształt sytuacji, w jakiej może znaleźć się podatnik. Szczególną uwagę trzeba zwrócić na fakt, iż bardzo często podatnik funkcjonuje w ramach ścisłych związków międzyludzkich tworzących rodzinę.

* Dotyczy rozwiązań w 1996 r.

2. Sytuacja rodziny w warunkach polskiego systemu podatkowego jest obecnie przedmiotem coraz częstszych dyskusji i publikacji. Szczególną pozycję w ramach prezentacji poglądów zajmuje podatek dochodowy od osób fizycznych¹. Bardzo często stawia się tezę, iż podatek ten nie tylko nie wykazuje cech podatku prorodzinnego, ale nawet można go uznać za podatek nieprzyjazny rodzinie. Warto więc przyrzeć się bliżej występującej w tym podatku formie tzw. łącznego opodatkowania małżonków, mającej być jednym z tych elementów, które łagodzą fiskalny charakter podatku. Dokonując analizy tej regulacji, można ocenić, w jakim zakresie uwzględnia ona sytuację rodzinną podatnika i czy ma charakter prorodzinny.

II. METODY OPODATKOWANIA DOCHODÓW MAŁŻONKÓW

1. W wielu krajach europejskich, zarówno tych, które osiągnęły już wysoki stopień rozwoju gospodarczego, jak i tych, które dopiero do niego dążą, coraz bardziej wzrasta znaczenie polityki rodzinnej, zmierzającej bezpośrednio do umocnienia rodziny i poprawy jej materialnej kondycji. W Europejskiej Karcie Społecznej podkreślono, że rodzina jako podstawowa komórka społeczeństwa ma prawo do właściwej ochrony społecznej, ekonomicznej i prawnej, pozwalającej jej zapewnić właściwy rozwój². Kształt i zakres tej ochrony w dużym stopniu zależy także od odpowiedniego opracowania przepisów podatkowych. Jednym z bardziej kontrowersyjnych zagadnień związanych z systemem opodatkowania dochodów rodziny jest problem opodatkowania podatników pozostających w związkach małżeńskich. W teorii finansów wyróżnia się dwie główne metody opodatkowania małżonków: opodatkowanie indywidualne i opodatkowanie łączne.

Poszczególne kraje Europy z reguły stosują jedną z wymienionych metod opodatkowania. Zdarza się jednak i tak, że w ustawodawstwie niektórych krajów występują one równocześnie.

¹ Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jednolity: Dz.U. z 1993 r., Nr 90, poz. 416; Nr 134, poz. 646; z 1994 r., Nr 43, poz. 163; Nr 90, poz. 419; Nr 113, poz. 547; Nr 123, poz. 602; Nr 126, poz. 626; Nr 136, poz. 713; z 1995 r., Nr 5, poz. 25), cytowana dalej jako ustawa.

² B. B a l c e r z a k - P a r a d o w s k a, *Polityka rodzinna w krajach Wspólnoty Europejskiej i jej uwarunkowania*, „Studia i Materiały”, 1993, z. 4, s. 5.

2. Przyjęcie metody opodatkowania indywidualnego wprowadza stan rozdzielnosci podatkowej dochodów małżonków. Podmiotem opodatkowania jest każdy z małżonków osiągający dochód z określonych w ustawie źródeł przychodów. Zwolennicy tego sposobu opodatkowania podkreślają, iż pozwala on na ograniczenie wpływu statusu rodzinnego podatnika na wysokość obciążenia podatkowego, dzięki czemu łatwiej można zrealizować zasadę neutralności systemu podatkowego względem małżeństwa³. Zwraca się również uwagę, że forma ta umożliwia zachowanie prywatności każdego z małżonków. Zaletą indywidualnego opodatkowania jest także fakt, iż sprzyja ono prostocie konstrukcji systemu podatkowego.

Powyższe argumenty spowodowały, iż wiele krajów OECD dokonało już w latach siedemdziesiątych zmian w sposobie opodatkowania małżonków, wprowadzając metodę indywidualnego obciążenia dochodu. W 1990 r. tego typu rozwiązanie obowiązywało w ośmiu na dwanaście państw wchodzących w skład EWG⁴.

3. Łączne opodatkowanie małżonków jest metodą złożoną i w praktyce stosowane są różne rozwiązania konstrukcyjne. Jednym z najbardziej powszechnych jest tzw. iloraz małżeński. Polega on na tym, że opodatkowaniu podlega część dochodu, którą uzyskuje się przez podzielenie łącznych dochodów małżonków przez określony wskaźnik. Następnie otrzymaną kwotę mnoży się przez ten sam, wspomniany wyżej wskaźnik⁵.

We Francji występuje szczególny rodzaj ilorazu, mianowicie tzw. iloraz rodzinny. Ogólnie ujmując, metoda ta polega na tym, iż poszczególnych członków rodziny zalicza się do określonych kategorii konsumentów. Najczęściej dorosły członek rodziny stanowi jedną jednostkę konsumpcyjną, a dziecko traktowane jest jako jej część ułamkowa. Podstawą opodatkowania jest dochód przypadający na jednostkę konsumpcyjną. Obliczony zgodnie ze skalą podatek mnoży się przez iloraz rodzinny, czyli liczbę jednostek konsumpcyjnych, z których składa się rodzina⁶.

³ H. Litwińczuk, *Opodatkowanie rodziny*, Warszawa 1989 r., s. 51.

⁴ M. Majewicz, *Opodatkowanie dochodów rodziny – przykłady rozwiązań stosowanych w krajach europejskich*, Warszawa 1992, s. 8; Balcerek - Paradowska, dz. cyt., s. 48.

⁵ Majewicz, dz. cyt., s. 5.

⁶ Szerzej na ten temat: H. Litwińczuk, *Różnorodne warianty opodatkowania*

Zwolennicy łącznego opodatkowania podkreślają, że małżeństwo można traktować jak spółkę, w której wszelkie decyzje dotyczące osiągniętego dochodu są podejmowane wspólnie. Naturalną więc konsekwencją tego stanu jest łączne opodatkowanie małżonków. Zwraca się uwagę także na to, że ta metoda opodatkowania lepiej odzwierciedla zdolność podatkową małżonków, a nadto jest zgodna z prorodzinną polityką państwa⁷.

4. W systemach podatkowych krajów Europy Zachodniej stosowano początkowo zarówno metodę łącznego, jak i indywidualnego opodatkowania dochodów małżonków. Od dłuższego jednak już czasu zaobserwować można tendencję do rezygnacji z kumulacji dochodów małżonków na rzecz ich indywidualnego obciążenia podatkiem. Już w latach siedemdziesiątych zmiany takiej dokonało sześć krajów członkowskich OECD: Austria, Dania, Finlandia, Holandia, Szwecja, Włochy. Z początkiem lat dziewięćdziesiątych dołączyły do tej grupy Belgia, Hiszpania i Wielka Brytania. W 1991 r. wśród krajów członkowskich Unii Europejskiej tylko we Francji, Luksemburgu i Portugalii stosowano konstrukcję łącznego opodatkowania. W Irlandii i Niemczech funkcjonowały natomiast oba rozwiązania – zarówno indywidualne – jak i łączne opodatkowanie⁸.

III. ŁĄCZNE OPODATKOWANIE DOCHODÓW MAŁŻONKÓW W POLSCE.

1. Wprowadzony w 1992 r. podatek dochodowy od osób fizycznych jest podatkiem powszechnym. Generalną zasadą jego konstrukcji jest odrębne opodatkowanie każdego podatnika osiągającego dochód. Na wzór jednak niektórych państwa Europy Zachodniej od powyższej zasady został przewidziany wyjątek na rzecz łącznego opodatkowania małżonków. W polskim systemie podatkowym zastosowano zatem zarówno metodę indywidualnego, jak i łącznego opodatkowania małżonków.

Małżonkowie pragnący złożyć wspólne zeznanie podatkowe dokonują kolejnych operacji:

- a) łączą swój dochód,
- b) dzielą uzyskaną sumę przez dwa,

rodziny, „Rzeczpospolita”, 1995, nr 139, s. 18.

⁷ M. M a j e w i c z, *Opodatkowanie dochodów rodziny*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne”, 1994, nr 9, s. 20.

⁸ Tamże, s. 21.

c) obliczają podatek według skali podatkowej od połowy łącznego dochodu,

d) uzyskaną kwotę podatku mnożą przez dwa.

Aby jednak skorzystać z możliwości łącznego opodatkowania i dokonać przedstawionych powyżej obliczeń, małżonkowie winni spełniać następujące warunki:

a) muszą podlegać nieograniczonemu obowiązkowi podatkowemu,

b) między nimi winna istnieć wspólnota majątkowa,

c) muszą pozostawać w związku małżeńskim przez cały rok podatkowy,

d) powinni złożyć wspólne zeznanie podatkowe.

Należy podkreślić, że w celu złożenia wspólnej deklaracji nie wystarczy spełnienie jednego z wyżej wymienionych warunków. Ustawa *expressis verbis* wymaga jednoczesnego zaistnienia wszystkich wymienionych elementów.

2. Istota nieograniczonego obowiązku podatko we go polega na tym, że podatnik jest zobowiązany do uiszczenia podatku niezależnie od tego, gdzie umiejscowione jest jego źródło przychodów. Obowiązkowi temu podlegają zarówno osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania na terytorium Polski, jak i osoby mające miejsce zamieszkania poza terytorium Rzeczypospolitej, a przebywające czasowo na tym terytorium dłużej niż 183 dni w ciągu danego roku podatkowego. Nieograniczonemu obowiązkowi podatkowemu nie podlegają wyjątkowo osoby przybyłe do Polski na pobyt czasowy w celu podjęcia zatrudnienia w różnego rodzaju przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego. Osoby takie nie będą więc mogły skorzystać z możliwości łącznego opodatkowania. Warto dodać, iż od podatku dochodowego od dochodu uzyskanego ze źródeł przychodów położonych za granicą są zwolnieni członkowie personelu przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych.

3. System polskiego prawa za podstawowy w stosunkach majątkowych małżeńskich przyjmuje ustrój wspólności ustawowej, obejmujący dorobek obojga małżonków. Wspólność ustawowa powstaje z mocy prawa już z chwilą zawarcia małżeństwa. Wyjątkiem w tym względzie jest sytuacja, gdy przyszli małżonkowie przyjęli w umowie majątkowej przed zawarciem małżeństwa ustrój rozdzielności majątkowej albo gdy zawierający małżeństwo małżonek był ubezwłasnowolniony. Również już w trakcie trwania małżeństwa małżonkowie mogą przez umowę rozszerzyć wspólność ustawową, ograniczyć ją lub wyłączyć. Umowa taka pod rygorem nieważności powinna zostać zawarta w formie aktu notarialnego.

Wspólność ustawowa powstaje także wtedy, gdy zostanie zawarte małżeństwo pomimo istnienia przeszkód mogących uzasadniać jego unieważnienie, np. niezachowanie przesłanki wymaganego wieku. W takiej sytuacji nie będzie więc przeszkód do złożenia wspólnej deklaracji podatkowej. Nie będzie można natomiast tego dokonać w przypadku małżeństwa nie istniejącego (*matrimonium non existens*) z powodu niezachowania określonych przesłanek, np. odmienności płci. W świetle prawa nie dochodzi bowiem wtedy do powstania wspólności ustawowej⁹.

Małżonkowie nie będą mogli skorzystać z łącznego opodatkowania, gdy ich wspólność majątkowa ustanie. Następuje to z chwilą ustania (śmierci), rozwiązania (rozwód) małżeństwa lub ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków.

4. Łączne opodatkowanie małżonków możliwe jest pod warunkiem istnienia wspólności majątkowej (zarówno ustawowej jak i ograniczonej lub rozszerzonej) od chwili rozpoczęcia roku podatkowego aż do jego zakończenia. Nie złożą więc wspólnego zeznania małżonkowie, którzy umownie wyłączyli wspólność ustawową lub gdy została ona zniesiona przez sąd, albo gdy ustała na skutek śmierci lub ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków w trakcie roku podatkowego. Taki sam skutek wywołuje orzeczenie sądowe rozwiązujące małżeństwo. Będą mogli natomiast skorzystać z preferencji łącznego opodatkowania małżonkowie, którzy pozostawali w separacji, nawet wtedy gdy separacja jest stanem stałym. Zgodnie z prawem w przypadku takich podatników nadal istnieje między nimi wspólność majątkowa i nadal pozostają oni małżonkami.

Warto zwrócić uwagę, że w przypadku zniesienia wspólności majątkowej małżonków mogą teoretycznie wystąpić pewne wątpliwości co do prawidłowego zastosowania konstrukcji łącznego opodatkowania. Otóż zgodnie z ustalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego¹⁰ wspólność majątkową można znieść także z datą wcześniejszą od dnia wyroku rozwodowego, a także od daty zgłoszenia żądania zniesienia wspólności. Istnieje więc możliwość elastycznego określenia chwili ustania wspólności z uwzględnieniem usprawiedliwionego interesu rodziny. Jeżeli jeden z małżonków żąda wcześniejszego zniesienia wspólności obejmującego swym zasięgiem jeden

⁹ J. Ignatowicz (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, Warszawa 1993 r., s. 169.

¹⁰ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej z 27 marca 1972 r., IIICZP 69/70, OSNCP 1973r., poz. 20, oraz z 9 czerwca 1976r., IIICZP 46/75, OSNCP 1976r., poz. 184.

rok podatkowy, z którego małżonkowie nie złożyli jeszcze deklaracji, oczywistym jest, że nie będą mogli skorzystać z łącznego opodatkowania. Sytuacja jednak nieco się komplikuje, gdy przykładowo małżonkowie rozliczyli się wspólnie za 1995 rok, a następnie jeden z małżonków wnosi w grudniu 1996 r. o zniesienie wspólności od grudnia 1995 r. Jeżeli sąd w wyroku oznaczy właśnie taką datę, spowoduje to, że małżonkowie, którzy skorzystali już ze wspólnego rozliczenia się z fiskusem, niejako *ex post* utracą przesłankę istnienia wspólności majątkowej przez cały rok podatkowy. Czy w tej sytuacji małżonkowie powinni jeszcze raz złożyć deklaracje podatkową, z tym że każde z nich indywidualnie? Wydaje się, że twierdząca odpowiedź na powyższe pytanie byłaby naruszeniem jednej z naturalnych zasad prawnych *lex retro non agit*. Nadto należy wziąć pod uwagę, że w chwili składania wspólnego zeznania małżonkowie spełnili wymagany warunek dotyczący wspólności majątkowej. Późniejsze zniesienie wspólności nie może negatywnie wpływać na podatkową sytuację małżonków (czy eks-małżonków), tym bardziej że konstrukcję zniesienia wspólności ustawowej z datą wsteczną wprowadzono do praktyki sądowej w celu ochrony rodziny przed ujemnymi skutkami zaspokajania z majątku wspólnego różnorodnych należności – zarówno cywilnoprawnych, jak i publicznoprawnych.

5. Ustawa uzależnia skorzystanie z przywileju łącznego opodatkowania od złożenia w zeznaniu rocznym w n i o s k u o b o j g a m a ł ż o n k ó w, pozostających w ciągu całego roku podatkowego w związku małżeńskim. Powyższa preferencja nie obejmuje więc tych podatników, którzy przez pewną część roku byli małżeństwem, a następnie na mocy orzeczenia sądu małżeństwo to zostało rozwiązane. Podobnie wygląda sytuacja małżonków, którzy w czasie trwającego roku podatkowego zawarli związek małżeński. Nie będą oni mogli złożyć wspólnej deklaracji za rok, w którym wstąpili na nową drogę życia. Przepisy podatkowe nie przewidują możliwości uwzględnienia w łącznym zeznaniu rocznym sytuacji trwania małżeństwa przez część roku. Przyjęcie możliwości proporcjonalnego rozliczania się w stosunku do liczby miesięcy trwania małżeństwa spowodowałaby niewątpliwie wiele komplikacji natury technicznej. Mogłoby się to wiązać z koniecznością składania przez małżonków kilku deklaracji za jeden rok podatkowy, co z pewnością zwiększyłoby koszty poboru podatku.

Identyczne zasady dotyczą podatników, którzy pozostawali przez cały rok podatkowy w związku małżeńskim, jednak po zakończeniu roku, tuż przed złożeniem zeznania jeden z małżonków zmarł. Pozostały przy życiu małżonek nie może niestety skorzystać z dobrodziejstw łącznego opodatkowania,

ponieważ ustawa wymaga, aby wspólne zeznanie roczne podpisane zostało przez oboje małżonków. W takiej sytuacji organy podatkowe nie uwzględnią wniosku pozostałego przy życiu małżonka. Również Naczelny Sąd Administracyjny podtrzymał takie stanowisko stwierdzając, że brak wniosku obojga małżonków w zeznaniu rocznym, i to w sytuacji gdy zeznanie to nie ma już wobec śmierci jednego z nich charakteru zeznania wspólnego, uniemożliwia zastosowanie łącznego opodatkowania¹¹.

Należy uznać, iż taka regulacja jest odstępstwem od zasady sprawiedliwości podatkowej i bezpośrednio godzi w interesy rodziny. Zeznanie podatkowe po śmierci jednego z małżonków rzeczywiście traci charakter zeznania wspólnego. Zostało jednak złożone po zakończeniu roku podatkowego, a więc za okres, w którym oboje małżonkowie żyli i wspólnie ponosili ciężar utrzymania rodziny. Pozostałe warunki wymagane przez ustawę zostały zachowane. Zeznanie takie nie spowodowałoby zwiększenia kosztów poboru podatku. Brak jedynie podpisu zmarłego małżonka. Warto więc zastanowić się, czy przy okazji kolejnych, niejako chronicznych już w polskich warunkach nowelizacji podatku nie należałoby pozwolić owdowiałym małżonkom na skorzystanie z łącznego opodatkowania za rok podatkowy wspólnego pożycia ze zmarłym w następnym roku małżonkiem.

6. Zwrócić należy uwagę także na inny przejaw niesprawiedliwości i braku konsekwencji w polskim prawie podatkowym. Z jednej strony nie pozwala się rozwiedzionym podatnikom skorzystać z łącznego opodatkowania, zapominając o tym, że pozostawali w związkach małżeńskich, a z drugiej strony w powiązaniu z nieistniejącymi już małżeństwami pociąga się ich do odpowiedzialności podatkowej. W myśl przepisów ustawy o zobowiązaniach podatkowych¹² rozwiedziony małżonek podatnika odpowiada przez okres lat od rozwodu całym swoim majątkiem solidarnie z byłym współmałżonkiem za zaległości podatkowe powstałe w czasie trwania małżeństwa. W podobnej sytuacji znajduje się owdowiały małżonek, a także osoby pozostające ze sobą w faktycznym pożyciu. Nie mogą one złożyć wspólnej deklaracji podatkowej, jednak mogą być pociągnięte do odpowiedzialności jako tzw. osoby trzecie na podstawie przepisów ustawy o zobowiązaniach podatkowych.

¹¹ Wyrok NSA z dnia 4 października 1994 r., sygn. SA/P 830/94; zob. G. B o r k o w s k i, *Przegląd orzecznictwa NSA*, „Glosa” Nr 7/1995r., s. 22.

¹² Ustawa z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (tekst jednolity: Dz.U. z 1993 r., Nr 108, poz. 486; Nr 134, poz. 646; z 1995r., Nr 5, poz. 25), zwłaszcza art. 43 tej ustawy.

7. Forma łącznego opodatkowania małżonków jest szczególnie korzystna przy znacznej dysproporcji dochodów małżonków. Konstrukcja ta pozwala bowiem na „zejście” do niższego progu podatkowego małżonkowi, który osiągnął dochód podlegający opodatkowaniu większą stawką podatkową. Zamiast więc płacić podatek według stawki 33%, małżonek dokona rozliczenia według stawki 21%. W praktyce oznacza to, że uiszcza w ramach łącznego opodatkowania niższy podatek. Warto również dodać, że osoby zamierzające skorzystać ze wspólnego opodatkowania mają, w 1996 r., prawo do obniżenia zaliczek na poczet podatku. Mogą więc uiszczać zaliczkę miesięczną w wysokości 21% zamiast 33% lub 33% zamiast 45%¹³.

Zasada łącznego opodatkowania ma zastosowanie również wtedy, gdy jeden z małżonków nie osiągnął w ciągu roku podatkowego dochodu albo osiągnął dochód nie powodujący obowiązku zapłacenia podatku. Automatycznie pojawia się w tym miejscu pytanie, czy będzie można skorzystać ze wspólnego rozliczenia w przypadku, gdy jeden z małżonków poniósł stratę. Problem ten od początku funkcjonowania podatku wywoływał wiele kontrowersji. Kilkakrotnie też wypowiedział się w tej materii Naczelny Sąd Administracyjny¹⁴. Ostatecznie zwraca się uwagę, iż ustawa pozwala na łączne opodatkowanie, gdy jedno z małżonków nie uzyskało przychodów albo uzyskało dochody w wysokości nie powodującej obowiązku uiszczenia podatku. Osoba ponosząca straty nie mieści się co prawda w żadnej z tych kategorii, jednak brak jest podstaw do różnicowania sytuacji prawnej osoby ponoszącej stratę i osoby osiągającej dochód, ale w wysokości nie powodującej obowiązku uiszczenia podatku¹⁵.

Powyższy pogląd zdaje się potwierdzać wyrok NSA, który wyjaśnił, iż nieosiągnięcie dochodu w rozumieniu ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oznacza także taką sytuację, w której jeden z małżonków prowadząc działalność gospodarczą poniósł wyższe wydatki (koszty) od wpływów (przychodów)¹⁶.

¹³ Zob. zarządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 1995 r. w sprawie częściowego zaniechania poboru zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych w 1996 r. („Monitor Polski” z 1996 r., Nr 2, poz. 16).

¹⁴ B o r k o w s k i, dz. cyt., s. 22.

¹⁵ B. B r z e z i ń s k i, K. K a l i n o w s k i, *Podatek dochodowy od osób fizycznych. Komentarz do ustawy*, Toruń 1996 r., s. 24.

¹⁶ Wyrok NSA z dnia 9 czerwca 1994 r., sygn. SA/P565/94; zob. B o r k o w s k i, dz. cyt.

8. Istotnym zagadnieniem wywołującym w praktyce pewne wątpliwości jest sposób odliczenia ulg w przypadku łącznego opodatkowania małżonków. Regułą jest, iż limity kwot, które można odliczyć w ramach przewidzianych ulg od podstawy opodatkowania, są przewidziane osobno dla każdego podatnika. Należy więc ulgi odliczyć przed zsumowaniem dochodów podlegających opodatkowaniu. Nieco inaczej wygląda to w przypadku opodatkowania małżonków. Limity wydatków poniesionych na cele mieszkalne dotyczą łącznie obojga małżonków. Oznacza to, że jeżeli małżeństwo rozlicza się wspólnie, to odlicza kwotę wyznaczoną w jednym limicie ulgi od ich łącznego dochodu. Nie ma tutaj najmniejszego znaczenia, na kogo zostały wystawione rachunki. Jeżeli natomiast małżonkowie rozliczają się odrębnie, to kwotę jednego limitu ulgi odlicza się zgodnie z wnioskami wyrażonymi w zeznaniach rocznych albo od dochodu każdego z małżonków w proporcji wskazanej we wniosku. Można również w takiej sytuacji pomniejszyć podstawę opodatkowania o całą kwotę u jednego z małżonków.

W analogiczny sposób stosuje się ulgi z tytułu kształcenia dzieci i ich dojazdu do szkół. Należy przy tym pamiętać, iż limit ulgi na kształcenie dzieci w szkołach niepublicznych o charakterze szkół publicznych ustalony został na każde dziecko. Wydatki związane z dojazdem dzieci do szkół odlicza się natomiast do wysokości wydatków faktycznie poniesionych, udokumentowanych imiennymi biletami okresowymi.

Limit ulg związany z poniesionymi wydatkami na zakup obligacji, pomocy naukowych i kosztów związanych z doksztalaniem się przez podatnika przysługuje każdemu małżonkowi odrębnie. W przypadku jednak obligacji, gdy zostały one zakupione na nazwisko jednego z małżonków, przysługuje wyłącznie jeden limit odliczeń. Gdyby natomiast jeden z małżonków nie osiągnął dochodu, to nie może on w ogóle zastosować tej ulgi.

V. PODSUMOWANIE

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że podatki pełnią przede wszystkim funkcję fiskalną. Wszelkie jednak konstrukcje podatkowe powinny zawierać elementy prorodzinne, chroniące rodzinę przed fiskalnym charakterem danin publicznych. Forma łącznego opodatkowania małżonków, generalnie rzecz ujmując, wychodzi naprzeciw potrzebom rodziny. Można jednak odnieść wrażenie, że przy opracowywaniu kształtu tej preferencji zabrakło nieco konsekwencji, co powoduje, iż brak jest pełnej ochrony rodziny, którą po-

stulowano we wspomnianej już wcześniej Europejskiej Karcie Społecznej. Po przeprowadzeniu bowiem szczegółowej analizy pewnych elementów tej konstrukcji wyraźne się staje, iż ochrona rodziny nie tylko ujęta jest w wąskie ramy, ale i niektóre rozwiązania wprost godzą w interes rodziny, uwłaczając zasadom sprawiedliwości i równości podatkowej.

Wydaje się, że w dobie transformacji i rozwoju procesu przystępowania Polski do różnych struktur europejskich powinniśmy więcej czerpać z doświadczeń państw Europy Zachodniej w zakresie prorodzinnych rozwiązań podatkowych. Należy przecież pamiętać, że w interesie państwa leży istnienie silnego ekonomicznie podatnika, zdolnego ponosić ciężar wszelkich świadczeń publicznoprawnych.

TOTAL TAXATION OF SPOUSES

S u m m a r y

The family situation under the conditions of the Polish tax system is now the subject-matter of ever so often discussions and publications. Particularly, income tax on physical bodies occupies a special place among the opinions. It is often propounded that this tax not only does not bear any characteristic of a profamilial tax but even may be treated as a tax hostile to the family. The paper presents the form of the so-called total taxation on spouses, a form that has been assumed in the construction of income tax on physical bodies in order to mitigate its fiscal character. The author makes an analysis of this regulation to assess to what extent it takes into account the taxpayer's family situation and whether it has a pro-familial character.

Translated by Jan Kłos